

קונטרס
גם אני אודך
על הלכות ליל הסדר

נלקט ונערך
בס"ד ובחסדו הגדול ע"י
גמליאל הכהן רבינוביץ
בן אאמו"ר
הג"ר אלחנן י.ד. שליט"א

שנת תשע"ה לפ"ק

© כל הזכויות שמורות

יו"ל ע"י מכון "גם אני אודך"

הערות והארות יתקבלו בשמחה רבה

להרב גמליאל הכהן רבינוביץ

ת.ד. 539 בני ברק

טל: 052-7128536

7128536@gmail.com

גם אני אודך ~ רבי חיים קניבסקי שליט"א

תשובות שהשיב לי

הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א

(א) שאלה: אדם שהקדיש מאה שקל לקרבן פסח, מה יעשו עם כסף זה, אם חלילה לא יבוא המשיח השנה?
תשובה: יתכן שאפשר לפדותו על פרוטה ולזורקו לים, עיין רמב"ם פ"ח מערכין ה"י וצריך עיון.

(ב) שאלה: האם יוצאין ד' כוסות בליל הסדר עם חלב, או לא (השאלה לפי המעשה הידוע מהבית הלוי זי"ע)?
תשובה: חלילה.

(ג) שאלה: מה עדיף, האם לתת קמחא דפסחא לעניים, או לקנות בשבילו מקרר מיוחד לפסח?
תשובה: מה שצורך יותר.

(ד) שאלה: אם בליל הסדר אמר "ברך" האם הוי כהיסח הדעת מאכילה?
תשובה: יתכן.

(ה) שאלה: האם יכול לשתות כוס רביעי בליל הסדר במקום אחר [כגון אצל רבו וכדו'] וברכת מעין שלוש יפטור גם הכוס השלישי ששתה בביתו, או לא?
תשובה: כמדומה שאין ראוי.

(ו) שאלה: בשו"ע או"ח (סימן תמ"ד סעיף ג') כתב, אין מבשלין לשבת זה דייסא וכיוצא בזה. ע"כ. ובמ"ב שם (ס"ק י"א) כתב וז"ל, דייסא וכיו"ב, דבר שדרכו לידבק בכלי כי יצטרך להדיחם אחר האכילה משום איסור חמץ, ואסור כיון שאין צריך להם שוב באותו כבסימן שכ"ג סעיף ו', עכ"ל. ויש לעיין אם יש לו גוי שידיח לו הכלים, האם מותר לכתחילה לבשל דייסא וכיו"ב?
תשובה: לכתחילה אין ראוי לעשות כן.

(ז) שאלה: בשו"ע או"ח (סימן תע"ב סעיף ט"ז) כתב, מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים כדי שיראו שינוי וישאלו. ע"כ. האם בזמנינו עדיף לחלק לתינוקות שוקולדות וממתקים שהילדים אוהבים יותר מקליות ואגוזים?
תשובה: אצלנו חילקו אגוזים.

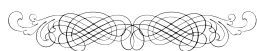
רבי חיים קניבסקי שליט"א ≡ גם אני אודך

ח) שאלה: בשבת ערב פסח, האם נכון לכתחילה לאכול מאכלי שבת נהדגים והבשר וכו' שלא באמצע הסעודה, שיברך ברכת המזון אחרי שאכל הפת? תשובה: כשאין ברירה.

ט) שאלה: האם מותר ללמוד בהלכות בדיקת חמץ לפני בדיקת חמץ, דלכאורה זה גופא יזכיר לו שצריך לבדוק החמץ, וכעין הסברא שאיתא בפסחים (יא.) "הוא עצמו מחזר עליו לשורפו, מיכל קאכיל מיניה" (בתמיה)? תשובה: יתכן שמותר.

י) שאלה: אשה שרוצה להתפלל מוסף בחול המועד פסח ביום ו', וכבר הדליקה נרות, האם יכולה להתפלל, ואם כן, האם צריכה להזכיר במוסף גם שבת? תשובה: לא יכולה, דהוי תרתי דסתרי.

יא) שאלה: בשבת ערב פסח האם מותר לשרוף החמץ בערב שבת בתחילת שש, כיון שלא צריך לבטל לפני שש? תשובה: טוב שישורף, כמו כל שנה כמו שכתבו בפוסקים.

גם אני אודך = רבי ישראל פסח פיינהנדלר זצ"ל

תשובות מאת כמח"ס אבני ישפה הנאון רבי ישראל פסח פיינהנדלר זצ"ל

אסרו חג הפסח תשס"ה

לכבוד הרב גמליאל בן רבי אלחנן י.ד. הכהן רבינוביץ שליט"א
אחדשה"ט וש"ת,

כעת ראיתי ששאלת כמה שאלות בענין הסיבה בליל הסדר, ואף
שכבר נגמר חג הפסח אבל אמרתי שיועיל לשנה הבאה.

ענף א: חתן אצל חמיו שהוא רבו מובהק אם צריך הסיבה

שאלת מה הדין כאשר חתן אצל חמיו שהוא רבו מובהק אם צריך הסיבה.

הכלל שכתב השו"ע סי' תע"ב סע' ה' הוא שלא יושבים בהסיבה אצל רבו, גם כאשר
אינו רבו מובהק. ואם כן גם אם הוא חתן אצל חמיו שהוא רבו מובהק אינו יושב
בהסיבה שהרי סוף סוף הוא רבו, ולא יושבים בהסיבה אצל רבו אפילו אינו מובהק.

ואם תאמר שהרי בן אצל אביו כן צריך הסיבה וכדברי השו"ע שם, ואפילו שהוא
צריך לכבד את אביו, כי מסמתא האב מוחל לבן כדי שהוא יוכל להסב וכדברי המ"ב
שם ס"ק י"ד. אבל סברא זו היא מיוחדת לאב ובן שהרי חמלת האב על הבן וכמו
שמצאנו לענין הבא במחתרת שהאב לעולם לא יהרוג את הבן וכדברי הגמ' סנהדרין
ע"ב א', וברור שסברא זו רק באהבת האב כלפי הבן, אבל פשוט שאין אהבה כזאת אצל
חמיו לחתנו.

ולכן הדין שאם החתן יושב אצל חמיו הוא פטור מהסיבה באופן שחמיו הוא רבו.

ענף ב: נכד אצל סבו שהוא רבו מובהק אם צריך הסיבה

שאלת מה הדין כאשר נכד אצלסבו שהוא רבו מובהק אם צריך הסיבה.

גם כאן שייך הכלל שהבאנו בענף הקודם שלפני רבו אינו יושב בהסיבה, ולכן גם נכד
אצל רבו שהוא גם סבו אינו יושב בהסיבה כאשר סבו הוא גם רבו. ואף שסבא אוהב
את נכדו ואם כן שמא דומה לאב שמוחל לבנו כדי שיוכל להסב, אבל אין זו אותה
האהבה שיש לאב כלפי בנו וכמו שבארנו לעיל, ולכן נשאר הכלל שאצל רבו הוא צריך
הסיבה אף שרבו הוא גם סבו.

רבי ישראל פסח פיינהנדלר זצ"ל ≡ גם אני אודך

ענף ג: לשתות כולו בכוס גדול של ארבע כוסות

אשר שאלת בכוס גדול אם יש ענין לשתות כולו, מה שגרם לך הטעות הזאת, וגם אני טעיתי בזה הרבה שנים, הוא לשון המ"ב סי' תע"ב ס"ק ל' שכתב לכתחילה כולו, וחשבת שהוא מדבר על הכוס. אבל כאשר תדייק בשו"ע שעליו מדבר המ"ב, תראה שהשו"ע מדבר על שעור רביעית, ואם כן ברור שעל זה דיבר המ"ב כאשר הזכיר כולו, והיינו כל הרביעית. ואעתיק לך כאן מה שהתחדש לי לפני כמה שנים בענין כמה שותים מכוס של ליל הסדר. כך 31 עמ' 31, ענף ה: כמה לשתות מכוס ענק לכתחילה בליל הסדר

נשאלתי מאדם שיש לו כוס ענק שהוא מכיל ארבע עשרה רביעיות של יין, כמה הוא צריך לשתות מן הכוס בליל הסדר. וכן בכל אדם אם ישלו כוס יותר מרביעית, אם יש ענין לשתות את כל הכוס כולו.

בגמ' פסחים ק"ח ב' כתוב והוא דשתי רובא דכסא. והתוס' שם פרשו שלכתחילה צריך לשתות רביעית. והיינו שדייקו מלשון הגמ' שמשמע בדיעבד שתו רוב הכוס, אבל הנכון הוא רביעית שלימה.

וצריך ביאור למה בלילה הזה יש מצוה של רביעית שלימה, מה שלא מצאנו בשום כוס של מצוה. ואף שהזכירו רביעית שלימה בהבדלה, הוא רק מטעם ספק ברכה אחרונה.

וחשבתי שיתכן הטעם משום שחז"ל עמדו על החשיבות של כוסות ליל הסדר שצריך ארבעה כנגד ארבע לשונות של גאולה.

אם כן רואים שיש חשיבות מיוחדת לכוסות ליל הסדר, כי בשום מקום לא מצאנו שצריך לשתות ארבעה כוסות עבור איזה שהוא מצוה. ואם כן אינו ראוי שנשתה רק רוב רביעית, שזה הוי כמפחית מן החשיבות של הכוסות שחז"ל אמרו להגדיל את חשיבותם.

עכ"פ שיטת הרמב"ן היא שדין רובא דכסא, הוא לא תלוי ברוב רביעית, אלא בכל כוס כמות שהוא חייבים לשתות רוב הכוס, ואף שהוא גדול מאד. ולפי דעתו אם לא שתה רוב הכוס, לא יצא ידי חובתו כלל כי זהו השיעור של כוסות ליל הסדר. והשו"ע הביא שיטת הרמב"ן כשיטתי"א בסי' תע"ב סע' ט'.

ולהלכה פסק המ"ב שם ס"ק ל"ג שלא צריך לשתות רוב הכוס כאשר הכוס גדול, אבל אין ליקח כוס כזה כדי לחוש לדעה זו.

ונמצא שהלוקח כוס גדול בליל הסדר ואינו שותה רובו, אינו נחשב מהדר כלל אלא נכנס לספק שמא לא קיים המצוה כלל.

וכעת אני מוסיף על מה שכתבתי אז, שבאמת מה שהזכיר המ"ב בסי' תע"ב ס"ק ל'

גם אני אודך ~ רבי ישראל פסח פיינהנדלר זצ"ל

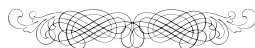
שלכתחילה צריך לשתות כל הכוס, הוא שיטת התוס' פסחים ק"ח ב' ד"ה רובו וז"ל: רובא דכסא, היינו כמלא לוגמיו כפרי' לעיל ומיהו לכתחילה צריך לשתות רביעית עכ"ל.

הרי לנו מפורש שכל הענין לפי שיטה זו הוא לשתות רביעית שלימה בליל הסדר, ואין שום ענין לשתות בכוס גדול שיש כמה רביעיות לא רוב הכוס וכ"ש לא צריך כל הכוס, כי הדבר נמדד לפי שעור שתיה שהוא רביעית. וכאשר תדייק תראה שזה מפורש בשו"ע שהרי הוסיף וז"ל: ואם יש בו הרבה רביעיות שותין ממנו כל כך בני אדם כמנין רביעיות שבו עכ"ל. ואם היה ענין לשתות כל הכוס איך כמה בני אדם ישתו כל הכוס, בתמיה.

אבל היש אומרים שהביא השו"ע שהיא שיטת הרמב"ן לומד שתלוי בכוס ולא תלוי ברביעית, ולכן אפילו כוס ענק מאד חייבים לשתות רוב הכוס וכדברי המ"ב ס"ק ל"ג, ואף אם זה יגרום לו לשתות כמה רביעיות. והנה לשיטה זו לא מוזכר כלל שצריך לשתות כל הכוס, כי חידוש של כל הכוס לא מוזכר בשום מקום, ורק לשתות רוב הכוס כמה שיהיה גדול. ומה שהזכיר המ"ב לשתות כולו, לא היתה כוונתו לכל הכוס, אלא לכל הרביעית וכמו שבארנו לעיל.

היוצא מדברינו שאין שום שיטה שצריך לשתות כל הכוס, אלא העיקר להלכה שצריך לכתחילה לשתות רביעית שלימה ולא משנה כמה יש בכוס, ולפי היש אומרים שחוששין להם צריך לשתות רוב הכוס אף שהוא גדול ביותר. ולכן אין לקחת כוס ענק כי לדעת היש אומרים לא יוצאים ידי חובה בלי רוב הכוס.

ואסיים בברכה רבה מאד,
ישראל פסח פיינהנדלר

רבי יוסף ליברמן שליט"א ≡ גם אני אודך

**תשובות מאת הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א
במח"ס משנת יוסף**

ברכת על ביעור חמץ לנוסע מביתו לפני פסח

שאלה: מי שנוסע מביתו לפני פסח, ובודק לפני ליל י"ד, בלי ברכה, ולוקח עמו החמץ ושורפו ביום י"ד, אם יברך אז "על ביעור חמץ".

תשובה: בדבר זה עי' משנ"ב (תלב סק"ד) שאם לא בירך על הבדיקה, יברך בשעת שריפה, וי"א שהברכה נתקנה רק לבדיקה, לכן יברך בשריפה בלא שם ומלכות, ומכריע שהרוצה לברך אין מוחין בידו.

ובעצם לקיחת שיירי החמץ (י' הפתיתין) אתו לשרפן בע"פ, כ' בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' ל"ה) שלא יעשה כן, פן יאבדו, או ישכחם, אלא ישרפם מיד בלי ברכה.

(י"א אייר תשס"ה)

הנחת פתיתין בבית הכסא לבדיקת חמץ

שאלה: האם מותר להניח מעשרת הפתיתין בבית הכסא, כיון שממילא לא אוכלם.

תשובה: לענ"ד לא יעשה כן, שלא יהיו מצוות בזויות עליו, והרי מקיים בהם מצות בדיקת חמץ, וכ' האחרונים שלכן מניחים הפתיתין, שלא תהא ברכתו לבטלה, דהיינו שזו עיקר מצות בדיקה.

ונהי נמי שחייבים לבדוק גם בביהכ"ס, שמא נתגלגל חמץ לשם ע"י סיבה, או ילד, אבל לא באותו חמץ שמכינו לקיים בו עיקר המצוה.

(י"א אייר תשס"ה)

**אכל בלי הסיבה וכשרצה לחזור ולאכול
בא רבו לביתו האם צריך לאכול שנית**

שאלה: אכל מצה בלי הסיבה, ורוצה לחזור ולאכול (כהלכה), ובאמצע בא רבו לביתו, האם צריך עתה לאכול שוב, ובלי הסיבה לפני רבו.

תשובה: נזכרתי במה שקרה לפני כמה שנים בליל פסח בנתני, שהי' רח"ל פיגוע גדול בליל פסח, ונקראו אנשי ההצלה, וכיון שזה פקו"נ לקחו אתם מצה לאכלה

גם אני אודך = רבי יוסף ליברמן שליט"א

כשיתאפשר, וכן הוי שמצאו מרגוע לרגע ובירכו ואכלו הכזית מצה, אבל בלי הסיבה דלא הי' אפשרי. – כשגמרו ההצלת נפשות הלכו לרבי לסיים אצלו הסדר, ואז נסתפקו אם לאכול שנית, דהא עכשיו לפניו פטורים מהסיבה.

ולכאורה נראה שא"צ הסיבה שני', כדוגמת השוכח במנחה בר"ח יעלה ויבא, שא"צ לחזור בלילה אחרי ר"ח, דאז כבר אין אומרים יעלה ויבא, וא"כ מה ירויח להתפלל שנית בלי יעו"י, הרי כבר התפלל ביום בלי יעו"י (עי' שו"ע סי' ק"ח סעי' י"א ובמשנ"ב). ושם יכול להתפלל שנית בנדבחה, וזה ל"ש בהסיבה לפני רבו שאסור משום כבוד רבו. – ויל"ע דלפ"ז זה חסר לו מנחה, שאינו יכול להשלימה. וכי נאמר גם כאן שחסר לו לגמרי הכזית מצה, כיון שהיה בלי הסיבה, וא"י להשלימו. – ואולי איש הצלה פטור מהסיבה דאינה אצלו דרך חירות, וא"צ להשלים. – למעשה יאכל שוב מצה וד' כוסות בהסיבה שלא בפני רבו, ובלי ברכה.

(י"א אייר תשס"ה)

כפאו ואכל מצה למה יצא, ובדין הסיבה ליהודים במחנות הריכוז שמסרו נפשם לאכול מצה

שאלה: בגמ' (ר"ה כח.) כפאו ואכל מצה יצא. – וצריך עיון למה יצא, הרי אין כאן דרך חירות, ואפילו לא כפאוהו רק אכל בלי הסיבה לא יצא, וצריך לחזור ולאכול בהסיבה (שו"ע תעב, ז).

תשובה: הנה כל אופן זה שכפאוהו פרסיים לאכול מצה, אינו דרך חירות, שגוי איים עליו לאכול, או שאוחזו ותוכף לו לתוך פיו, ה"ז כמי שמאכילים בעל חי או שבויה בעל כרחו, ולא בנ"א בן חורין, וצ"ל ד"דרך חירות" אינו ענין כשלעצמו, שיהא כמו בן חורין, אלא דרך חירות מטיל עלינו חיוב הסיבה. ובכפאוהו על כרחך איירי שכפאוהו לאכול כזית מצה כהלכתו, דהיינו שיעור כזית בכדי אכילת פרס, ובהסיבה. והחידוש בהלכה זו הוא כפירש"י דיצא אע"ג דלא נתכוין.

ולא מיבעי להראבי"ה המובא בהגה (שם) דבזה"ז אין דרכינו להסב, אלא אפי' למה דקיי"ל דהסבה מעכבה י"ל כנ"ל.

אי נמי י"ל עפ"ד הרשב"ם (פסחים קח.) דאשה אינה צריכה הסיבה מפני אימת בעלה וכפופה לו עכ"ד. דלפ"ז שמא מי שנאנס ע"י גויים לאכול, והוא כעת כבוש תחת ידם, לא שייך ביה הסיבה, מפני שאימת האנס עליו. – ולפ"ז יצא דין חדש, שיהודי החבוש אצל גויים, כמו שהיה במחנות הריכוז, ומוסר נפשו לאכול כזית מצה, פטור מהסיבה, דלא שייך בו דרך חירות, מפני שאימת השבאי עליו.

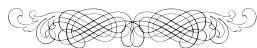
רבי יוסף ליברמן שליט"א גם אני אודך

אמר "ברך" בליל הסדר אם הוי כהיסח הדעת

שאלה: אדם שאמר "ברך" בליל הסדר לפני ברכת המזון, האם הוי היסח הדעת מאכילה, או לא? והטעם?

תשובה: מבואר בשו"ע (סי' קעט, א) דהב לן ונברך הוי הפסק וסילוק מהסעודה, וזה אפי' לפני מים אחרונים. וי"א עד שיטול מים אחרונים.

וכתב המ"ב (סק"ג) שזה כמי שאומר הביאו כוס ונברך, או אם אומר "בואו ונברך" - וא"כ כשאנו אומרים "ברך" ה"ז הכנה לברהמ"ז וסילוק מהסעודה ואפילו להי"א עד שיטול מים אחרונים, הרי אסור לאכול אחרי אפיקומן, וממילא בגמר אכילת האפיקומן כבר סלק עצמו מלאכול ולשתות עוד.

גם אני אודך = רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס "גם אני אודך", ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

אם מותר לבן לעשות את אביו שליח למזוג לו את הכוסות

[א] כתב הרמ"א (סימן תע"ג ס"ז) שהבעל הבית לא ימזוג את הכוס לעצמו רק אחר ימזוג לו דרך חירות.

ונסתפקתי האם מותר לאב למזוג את הכוס לבנו היושב עמו בליל הסדר, או שמא אסור לבנו לקבל שירות זה מאביו דהוי בזיון ופגם במצות כיבוד אב ואם.

ואעתיק כאן תשובות מגדולי הרבנים שהשיבו לי בענין זה, והמעייין בדבריהם יראה כי נחלקו בזה, מהם אוסרים ומהם מתירים, וכדרכה של תורה נתבארו בדבריהם עוד כמה ענינים המסתעפים מענין לענין, וכגון אם מותר לבן לעשות את אביו שליח למכור את חמצו לגוי, וכן אם מותר לאב להגביה את הכוס לבנו הרוצה לקדש ועוד.

הגאון רבי אהרן יהודה הלוי גרוסמן שליט"א (מח"ס "ודרשת וחקרת") השיב לי וז"ל: ביר"ד סי' ר"מ סעי' כ"ה כתב המחבר וז"ל, אם האב רוצה לשרת את הבן מותר לקבל ממנו אא"כ האב בן תורה, וכתב ע"ז הברכי יוסף שם וז"ל, ואפילו יקפיד הרבה לא יקבל משום דלא סגי בלא חלשה דעתיה, הרב פרי חדש בליקוטי יו"ד דף נ"ח ע"ג עכ"ל, ומפורסם הוא הוראת החזו"א להגר"ח קנייבסקי שליט"א שלא ישתה כוס תה שהכין לו אביו הגריי"ק, וה"ה בנד"ד, אם אביו ת"ח לא רק שלא יבקש ממנו למזוג לו אלא אפילו אם מזג לו מרצונו לא ישתה, וכשאינו ת"ח אם רוצה האב יכול הבן לקבל, וגדול מזה כתב הערוך השולחן בסי' תע"ג סוף סעי' ו' וז"ל, כבר כתבנו שבעה"ב לא ימזוג בעצמו, אלא אחר, דזהו דרך חירות, ואנו אין נוהגין בזה, כי נראה כרמות רוחא לצוות לאשתו שתמזוג, ואין הבעל עדיף ממנה, ולכן נוהגים למזוג בעצמו, ואין זו קפידא עכ"ל, ועל אף שדבריו תמוהים מאד, שהרי באה"ע סי' פ' סעי' ד' כתב המחבר וז"ל, כל אשה רוחצת לבעלה פניו ידיו ורגליו, "ומזוגת לו את הכוס", ומצעת לו את המטה, ועומדת ומשמשת בפני בעלה, כגון שתתן לו מים או כלי, או שתטול מלפניו וכיוצא בדברים אלו, וע"ע יו"ד סי' קצ"ה סעי' י', אבל עכ"פ סברת הערוה"ש מוכיח דלא ס"ל שמצוה שאני, וא"כ בנד"ד אין להקל כנלענ"ד.

[ב] הגאון רבי אשר חנניה שליט"א (מח"ס שו"ת "שערי יושר") השיב לי וז"ל: נראה לענ"ד שאסור, כיון דמש"כ הרמ"א שאחר ימזוג לו זהו רק למצווה מן המובחר בעלמא, וודאי שאם מזג לעצמו יצא י"ח המצווה, בעוד שמצוות כבוד אב ואם היא

רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א ≡ גם אני אודך

מדאוריתא, וכשמבקש מאביו למזוג לו ולשרתו, זוהי פגיעה בכבוד אביו אפי' שעושה כן כדי לקיים את דברי הרמ"א, אם כן מצוות כבוד אב ואם עדיפה על מצווה מן המובחר שאחר ימזוג לו, ואין לו לבקש מאביו שימזוג לו. אך אם אביו רוצה למזוג לו את הכוס מעצמו כדי לקיים את דברי הרמ"א, נראה שלא צריך להתנגד לקבל ממנו שירות זה אפילו אם אביו בן תורה ואע"פ שבשו"ע יו"ד (ס' ר"מ סעיף כ"ה) כתב שאם אביו בן תורה ורוצה לשרתו לא יקבל ממנו, וכתב שם הברכ"י בגליון השו"ע בשם הפר"ח בליקוטי יו"ד (דף נ"ח ע"ג) שאפי' שאביו מקפיד הרבה, לא יקבל ממנו עיי"ש, נראה דהיינו כשאביו רוצה לשרתו במילי דעלמא, אבל כשרוצה לשרתו כדי שבנו יזכה לקיים מצווה מן המובחר ומוחל ברצון ובשמחה על כבודו כדי שבנו יזכה לקיים מצווה מן המובחר ומוחל ברצון ובשמחה על כבודו כדי שבנו יקיים למצווה בשלימות, יכול לקבל שירות זה מאביו, אלא שאם יש אחרים שיכולים למזוג לו הכוס, נראה שאף בכה"ג יש לו להתנגד שאביו ימזוג את הכוס ויאמר לאחרים שימזוגו לו את הכוס.

[ג] והגאון רבי משה סקאס שליט"א (רב ומו"צ שכונת רוממה) כתב לי בזה"ל: נראה פשוט שאסור, דהא אפילו בדין הסיבה דמעכב הרי במקום שיש חסרון כבוד פטור, כמו תלמיד אצל רבו כיון שאינו כבוד, א"כ ודאי כאן שאין כבוד למזוג לבנו שאסור לבקש ככה.

[ד] והגאון רבי יקותיאל ליברמן שליט"א כתב לי וז"ל: הנה בשו"ע (יו"ד רמ, כה) נפסק, דאם האב רוצה לשרת את הבן, מותר לקבל ממנו אם לא שהוא בן תורה. ומלשון זה דאם האב רוצה לשרת משמע, דלבקש מאביו אסור, ורק אם משרת מרצונו מותר לקבל ממנו, וגם זה אסור אם אביו בן תורה.

ועל דרך שאמרו חכמינו ז"ל (קידושין מה:), "לא חציף איניש לשווי לאבוה שליח". והוכיח מזה בשו"ת תורה לשמה (סימן רסח), דלאו דוקא בעניני דעלמא לא חציף איניש, אלא אפילו לדבר מצוה כגון שיבדוק את חמצו בליל י"ד בניסן, או להפריש לו חלה ותרומות ומעשרות, אין ראוי לבן לעשות את אביו שליח. שהרי בגמרא נאמר דלא חציף אינש לשווי לאבוה שליח, אע"ג דקידושין הוו מצוה, עם כל זה קרו ליה חציפות, משמע דזילותא קצת איהו לגביה להיות שליח של בנו, ולכן כל שהבן משוי לאביו שליח הוי קצת זילותא לדידהו, ודבר זה נקרא חציפות בלשון חכמים ואפילו שהוא עושהו שליח לדבר מצוה, עיי"ש. [ועיין עוד בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"א סימן קעח) שדן, אי אריך למיעבד בן את אביו מורשה לד"ת].

הרי דבכלל "לא חציף איניש לשווי לאבוה שליח" גם דבר מצוה כהפרשת חלה ובדיקת חמץ וכדומה. ואם שליחות לדבר מצוה אין לעשות ע"י אביו, לפי דזילותא קצת לאב להיות שליח של בנו, כל שכן דלבקש מאביו אפילו שלא בתורת שליחות אסור,

גם אני אודך = רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

כל שיש בבקשה זו פחיתות וזילותא קצת. וכל שכן בנידון דידן שאין זה רק מנהג טוב ואינו דבר מצוה ממש, ודאי שאין ראוי לבקש מאביו שימזוג לו את הכוסות.

ובפרט שמקור המנהג למזוג ע"י אחר הוא בלבוש (סימן תעג, א), וז"ל: ומוזגין לו כוס ראשון, ואם אפשר לו לא ימזוג הבעל הבית עצמו אלא ע"י אחר "שיהא לו כמשרתו", כלומר דרך חירות, שכל מעשה הלילה הזה יעשה דרך חירות, זכר ליציאת מצרים. והעתיק את דבריו בשו"ע הרב (תעג, א) וז"ל: מוזג כוס ראשון ואומר עליו קידוש היום, ואם אפשר טוב שלא ימזוג הבעל הבית בעצמו, אלא אחר ימזוג לו שיהא לו כמשרתו, כלומר דרך חירות ושררות זכר ליציאת מצרים, עכ"ל. ומבואר מדבריהם, דענין מזיגת הכוס ע"י אחר הוא "שיהא לו כמשרתו" דרך עבדות, וזה ודאי לא חציף איניש לשויי אביו כמשרתו.

ויש להוסיף עוד, דהמעין ומדקדק בדברי הלבוש ושו"ע הרב יראה, דעיקר הקפידא למזוג על ידי אחר נאמר "להבעל הבית" שאז נראה דרך חירות, ולא לשאר המסובין. ואם כן באופן שהבן סמוך על שולחן אביו, בודאי אין נכון לבקש ממנו למזוג, דזהו ודאי לא נקרא חירות כשהבעל הבית צריך למזוג להמיסב אצלו. [ואפשר שיש לחוש לזה בכל בעל הבית, ואפילו כשאביו אביו, אולי אין לבקש ממנו למזוג לו, ויל"ע בזה].

יתר על זה כתב בערוך השלחן (תעג, ו), וז"ל: וכבר כתבנו שהבעל הבית לא ימזוג בעצמו אלא אחר דזהו דרך חירות, ואנו אין נזהרין בזה, כי נראה כרמות רוחא לצוות לאשתו שתמזוג ואין הבעל עדיף ממנה, ולכן נוהגין למזוג בעצמו ואין זו קפידא, עכ"ל. – [ועיין בספר "ויגד משה" דיני ומנהגי פסח (סימן ו אות יא) שתמה על דבריו, שהרי יכול לצוות למשרתו או לבנו וכדומה שהם ימזוגו. ועוד דמאי שנא זה משאר צרכי הבית שהאשה עושה, ובפרט מזיגת הכוס שהיא משועבדת בזה לבעלה ואפילו היו לה כמה שפחות, כמבואר בגמרא (כתובות סז). ואיפסקא להלכה בשו"ע (אבהע"ז סימן פ סעי' ד-ה), ואיך כתב שאין הוא עדיף ממנה, עיי"ש באריכות]. ולדבריו שנראה כרמות רוחא לצוות לאשתו שתמזוג ואין הבעל עדיף ממנה, כל שכן שאין לבקש מאביו שימזוג.

[אגב, יש שרצו לומר עפ"י שו"ת תורה לשמה (הנ"ל), שאין ראוי לבן למכור חמץ אצל אביו המכהן כרב שעל ידו מוכרים החמץ לפני פסח, דהוי בזיון שעושה את אביו שליח, לשוות את הבית דין שליח, למכור לנכרי. – אך לא נהגו עלמא כן ופוק חזי מאי עמא דבר, ולא עלה על דעת מישוהו לפקפק על זה. ויש לחלק דדבריו נאמרו רק בדברים שיש בהם טירחא כמו בדיקת חמץ וכדומה, ולא במכירת חמץ שאביו במלאכתו עוסק, והוספת שם בנו לרשימת מוכרי החמץ נכלל במלאכתו, ואדרבה כשהאב רב הרי זה בגדר כיבוד למכור אצלו החמץ, ובפרט כהיום שזה נחשב לכיבוד].

רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א ≡ גם אני אודך

[ה] ושוב קיבלתי תשובה מאת הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א בעל "משנת יוסף", [ובתו"ד דין בדברי בנו הג"ר יקותיאל ליברמן הנ"ל] וז"ל:

(א) לענ"ד פשוט שאסור, ואפילו אם ירצה האב בעצמו למזוג לבנו, צריך הבן למנוע זאת מאביו שלא ימזוג לו, דהנה לשון הלבוש וש"ע הרב (תעג, א) הוא: ואם אפשר טוב שלא ימזוג בעל הבית בעצמו אלא אחר ימזוג לו "שיהא לו כמשרתו" כלומר דרך חרות ושררות זכר ליציאת מצרים עכ"ל. וא"כ פשיטא דאין לאב להיות כמשרת לבנו, ומנהג זה שאחר ימזוג לו אינו דוחה כיבוד אב דאורייתא, ואיתא בשו"ע יו"ד (רמ, ד בהגה) שהבן ישמש לאב כמשמש לרבו, וא"כ בודאי לא להיפך.

(ב) והרי זה כעין הא דקיי"ל (יו"ד סי' קצה, י) שאשה נדה אסורה למזוג כוס לבעלה, ופשוט שאיסור זה משום הרחקה הוא גם בליל פסח, שאז הבעל מוזג לעצמו, והאשה לעצמה, כמו"כ לגבי כבוד אביו שאסור לבן לקבל שרות מאביו שעושה לו מעשה משרת.

(ג) ונראה שאם האב לא שם לב, ומזג לבנו, יכול הבן לתקן משגה זה, וישפוך היין בחזרה לבקבוק, וימזוג לעצמו, ויאמר לאביו בדרך כבוד "חלילה שתשרת אותי אפילו למזיגת כוס" — [אבל אינו מחוייב, כיון שהאב עשה דרך מצוה, ולא בכונה לבזות עצמו].

(ד) ואין להתיר לאב למזוג לבנו, כיון שאם מחל על כבודו מחול (קידושין לב.), שכבר הביא הפת"ש (יו"ד סי' רמ סקט"ז) מרדב"ז שמחול רק לפטור הבן מעונש, אבל מצוה איכא מ"מ, והברכ"י (רמ, יג) בשם אחרונים דין אם רק כבוד יכול למחול, או גם מורא, אבל על בזיון לא מהני מחילה עיי"ש, ומזיגה דרך שירות הוי בזיון. לפ"ד שו"ע הרב הנ"ל דהוי כמזיגת משרת לאדונו.

(ה) איתא בגמ' (קידושין לא:): א"ל רב יעקב בר אבוא לאביי, כגון אנא דעד דאתינא גבי רב, אבא מדלי לי כסא, ואמא מזגה לי, היכי איעביד, א"ל מאמך קביל, ומאבוך לא תקבל, דכיון דבר תורה חלשה דעתיה, פירש"י חלשה דעתיה אם תקבל ממנו עבודה עכ"ל. — הובא בב"י, ועפ"ז פסק בשו"ע (רמ, כה) אם האב רוצה לשרת את הבן, מותר לקבל ממנו, אא"כ האב בן תורה עכ"ל, והביא הברכ"י מהפר"ח, שאפילו יקפיד הרבה [האב לשרת בנו], לא יקבל, משום דלא סגי דלא חלשה דעתיה.

ושירות זה של הרמת הכוס ומזיגתו, הוי שירות של חיבה, כדחזינן בשו"ע (יו"ד קצה, י) שנדה מותרת לעשות כל המלאכות לבעלה, חוץ ממזיגת הכוס [וכן הבאת הקערות על השלחן לבעלה, עי' ש"ך סקי"ג] ואפ"ה רק באב ע"ה מותר לבן לקבל, ולא בבן תורה שיגרום חלישות דעתו, ובזמנינו כל יודע ספר הוא בגדר בן תורה, ואין לבן לקבל מאביו שירות זה.

גם אני אודך = רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

(ו) מתוך כך יש להסתפק בקידוש בליל שבת, שע"פ האר"י ז"ל צריך לקבל הכוס בשתי ידיו "מזולתו", ובכוס ברכת המזון שמפורש בשו"ע (או"ח קפג, ד) שמקבלו בשני ידיו, מאחר שמושיט לו בב' ידיו (כה"ח קפג, יט). — אחרי שהאב קידש, ובנו הושיט לו הכוס, ואח"כ בנו מקדש, אם יושיט האב לבן, שיקבל ממנו הכוס.

ובברכת המזון נוהגים שהאב בעה"ב מושיט הכוס בשני ידיו למי שמכבדו לברך בהמ"ז וגם לבנו, דזה כנתינת רשות, וכאות שמכבדו לברך. — וכן י"ל בקידוש דהוי כנתינת רשות, ולא כמשמשו. וגם ע"פ סוד הושטה בב' ידים ומקבלו בב' ידים וא"כ ה"ז כעין עבודת קודש, ולא שירות. — אבל בד' כוסות שיש ענין דוקא שימזוגו לו הכוס דרך חירות "שיהא לו כמשרתו" אין לאב למזוג לבנו.

(ז) והלום ראיתי בקובץ "אוצרות התורה" (קונטרס כ', אייר תשס"ד) שכתב בזה בני היקר הגאון רבי יקותיאל שליט"א, ואחרי שהביא דברי השו"ע (יו"ד רמ, כה הנ"ל), דימהו למשאחז"ל (קידושין מה:) לא חציף איניש לשווייה לאבוא שליח (לקדש לו אשה). ועפ"ז כתב בשו"ת תורה לשמה (סי' רסח) דאפילו לדבר מצוה אין ראוי לבן לעשות את אביו לשלוחו, כגון שיבדוק את חמצו בליל י"ד ניסן, או להפריש לו תרומ"מ או חלה, שהרי בקידושין שהן מצוה אמרינן כן דזילותא הוא לאביו. — ויתר על כן כתב הערוך השלחן (תעג, ו) דאין אנו נזהרים למזוג ע"י אחר, כי נראה כרמות רוחא לצוות לאשתו שתמזוג לו עכ"ד [הגם דהאשה עושה כל עבודות התבשילין והבית, אבל לא להיות כמשרתת לבעלה].

(ח) ויצא בני שליט"א לדון בדבר חדש, באב שהוא רב שעל ידו מוכרים החמץ לפני פסח, אם ראוי לבן למכור אצלו החמץ, כיון שהוא מתורת שליחות, שעושהו שליח [לשוות את הבי"ד שליח] למכור לנכרי, וכתב דלא נהגו עלמא כן, ופוק חזי מאי עמא דבר, שלא עלה על דעת מישהו לפקפק על זה.

וי"ל דלא מיבעי אם אביו הוא רב העוסק במכירת חמץ, אלא אפי' הוא שמש, כמו שבכמה מקומות השמש נעשה שליח לזה, אין זה בכלל לא חציף אינש וכו', דאביו במלאכתו עוסק, כמו אם אביו ממונה על הפרשת תרומ"מ, או שמנקה את ביהכ"נ וגם מקום בנו, והוספת שם בנו לרשימת מוכרי החמץ נכלל במלאכתו, בפרט אם אביו רב, ה"ז בגדר כיבוד למכור אצלו החמץ, שו"ר כע"ז להג"ר שמעון יצחק שלזינגר שליט"א באוצרות התורה (קונטרס כ"ב). — וסיומא דמילתא דנידון דידן לעיל (אות ה'-ו').

[ו] ואולם הגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א (רב שכונת גילה) כתב לי בזה"ל: בענין בן לבקש מאביו שימזוג לו יין, גם אם אין ראוי לעשות כן, אבל אינני חושב שיש בזה איזה איסור, שהרי כמה דברים בן מבקש מאביו, ומאי שנא, ואף שיש לחלק מכל מקום אינני רואה בזה מקום לאסור מדינא.

רבי אהרן יהודה הלוי גרוסמן שליט"א ≡ גם אני אודך

תשובות מאת הגאון רבי אהרן יהודה הלוי גרוסמן שליט"א במח"ס ודרשת וחקרת

סימן א

בס"ד פיעה"ק ירושלים ת"ו יום ו' לחודש ניסן שנת תשס"ד

את חג המצות נחוג בדיעות, ולא נשמע בגבולינו פירצות, רק שמחה ועליצות, וכל בית ישראל יאכלו מן הזבחים ומן הפסחים עוד בשנה זו, וביניהם ידיד ה' וידי"נ הרה"ג ר' גמליאל בן הרה"ג רבי אלחנן י.ד. הכהן רבינוביץ שליט"א, מחבר ספרים נפלאים "גם אני אודך".

אקדים בשבח ספרו האחרון "גם אני אודך" על סוגיות הש"ס המלא וגדוש בחידו"ת שמחים כנתינתן, כל מן דין וכל מן דין כתובו לנא, לא כחל ולא שרק ויעלת חן, ויה"ר שיפוצו מעיינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה.

(א) אם מותר לבן לבקש מאביו שימזוג לו הכוס בליל הסדר, (ב) שכח למזוג כוס שני עד אחרי ששאל הבן מה נשתנה האם יחזור וישאל אחרי המזיגה או לא, עכ"ד הנעימים.

(א) ביו"ד סי' ר"מ סעי' כ"ה כתב המחבר וז"ל, אם האב רוצה לשרת את הבן מותר לקבל ממנו אא"כ האב בן תורה, וכתב ע"ז הברכי יוסף שם וז"ל, ואפילו יקפיד הרבה לא יקבל משום דלא סגי בלא חלשה דעתיה, הרב פרי חדש בליקוטי יו"ד דף נ"ח ע"ג עכ"ל, ומפורסם הוא הוראת החזו"א להגר"ח קנייבסקי שליט"א שלא ישתה כוס תה שהכין לו אביו הגריי"ק, וה"ה בנד"ד, אם אביו ת"ח לא רק שלא יבקש ממנו למזוג לו אלא אפילו אם מזג לו מרצונו לא ישתה, וכשאינו ת"ח אם רוצה האב יכול הבן לקבל, וגדול מזה כתב הערוך השולחן בסי' תע"ג סוף סעי' ו' וז"ל, כבר כתבנו שבעה"ב לא ימזוג בעצמו, אלא אחר, דזהו דרך חירות, ואנו אין נוהרין בזה, כי נראה כרמות רוחא לצוות לאשתו שתמזוג, ואין הבעל עדיף ממנה, ולכן נוהגים למזוג בעצמו, ואין זו קפידא עכ"ל, ועל אף שדבריו תמוהים מאד, שהרי באה"ע סי' פ' סעי' ד' כתב המחבר וז"ל, כל אשה רוחצת לבעלה פניו ידיו ורגליו, "ומזוגת לו את הכוס", ומצעת לו את המטה, ועומדת ומשמשת בפני בעלה, כגון שתתן לו מים או כלי, או שתטול מלפניו וכיוצא בדברים אלו, וע"ע יו"ד סי' קצ"ה סעי' י', אבל עכ"פ סברת הערוה"ש מוכיח דלא ס"ל שמצוה שאני, וא"כ בנד"ד אין להקל כנלענ"ד.

(ב) מי ששכח למזוג את הכוס השני עד אמצע מגיד, בודאי יש ענין לחזור למה

גם אני אודך = רבי אהרן יהודה הלוי גרוסמן שליט"א

נשתנה כדי לומר הגדה דרך שאלה ותשובה על הכוס, כמו שהוכיח הגרי"ז בשם הגר"ח מתוס' ריש ערבי פסחים דף כט: בד"ה לא יפחתו, שעיקר תקנת חז"ל בד' כוסות היה לומר קידוש על הכוס, והגדה על הכוס, ברהמ"ז על הכוס, והלל על הכוס, וכ"כ האו"ש בדעת הרמב"ם בפ"ז חמץ ומצה הל"א, שמצוה לספר מדין זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים, כמו זכור את יום השבת, היינו זכרהו על היין, דבעינן הגדה על הכוס, וכן מוכח בשבלי הלקט בסי' רי"ח שנהגו להחזיק את הכוס בשעת אמירת ההגדה עיי"ש, והארכתי בכל זה בודרשת וחקרת על סוגיות הש"ס לפי סדר הפרשיות חמישאה (כת"י), וגדול מזה הורה גדול אחד הובא במקראי קודש פסח ח"ג סי' כ"ו, בעובדא שנשפך כוס שני של אחד מהסובין אחר שגמר את ההגדה, והורה לו שימזוג לו כוס אחר ויאמר עליו את ההגדה שנית, ועיי"ש שהמקראי קודש הסכים להוראה זו.

סימן ב

בס"ד פציה"ק ירושלים ת"ו יום י"ב לחודש אייר שנת תשס"ט

מע"כ ידיד ה' וידיד נפשי הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

מח"ס "גם אני אודך"

אחדשכתר"ה בידידות,

את מכתבו האחרון קבלתי לנכון, והנני בזה לעשות רצון יראיו להשיב את הנלענ"ד על פי סדר מכתבו בעז"ה.

(א) אם הכריז "ברך" בליל הסדר אי הוי היסח הדעת מאכילה, הנה זה תלוי מה היתה כוונתו בזה, ואם עדיין לא אכל אפיקומן הא מפורש באו"ח סי' תע"ז סעי' ב' שאפילו אם אמר הב לן ונברך אוכל אפיקומן, דאתכא דרחמנא סמכינן, (עיי' מ"ב שם סק"ח) ואם כבר אכל אפיקומן, בין כך אסור לו לאכול, דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, ונפ"מ רק לענין שתייה עיי' תע"ח שם סעי' א' במ"ב סק"ב, או לדעת השו"ע הרב שם שהתיר לאכול עוד מצה שמורה ואם כוונתו היתה הב לן ונברך או "בואו ונברך", בודאי אסור לאכול עוד, אם הוא בעל הבית עיי' או"ח סי' קע"ט סעי' א' וב', ובשו"ע הרב שם, ואולי כיון דמברכים על הכוס ולא אמר "הב לן" עדיין לא הסיח דעתו, עיי' מ"ב שם סק"ג, אבל אם רק הכריז שהגיע הזמן של הסימן הבא שנקרא "ברך", י"ל דלא הוי היסח הדעת כיון שלא כיון לומר בואו ונברך.

(ב) הרוצה לגמור הסדר אצל רבו, אחר שאכל אפיקומן יברך ברהמ"ז, וישתה כוס שלישי, ויברך על הגפן אחרי כוס שלישי בביתו, ואח"כ ילך לרבו וישתה שם כוס רביעית ויברך שוב על הגפן שם, עיי' או"ח סי' קע"ח סעי' ה' ובמ"ב שם ס"ק מ"ה, שלכתחילה יחמיר בז' מינים לברך ברכה אחרונה במקומו.

(ה) מה ששאל אם עדיף ברכת החמה ברוב עם ובזריזים מקדימים לפני שחרית, או

רבי אהרן יהודה הלוי גרוסמן שליט"א ≡ גם אני אודך

אחרי שחרית, נראה פשוט שיברך ברוב עם לפני שחרית, שהרי בשע"ת באו"ח סי' רכ"ט סעי' ב' בסק"ב, הביא מהמחזיק ברכה דעדיף לברך ביחידות בזמן הנץ לפני התפילה, מאחר התפילה ברוב עם, וא"כ כ"ש בנד"ד שיש לו גם זריזין מקדימין וגם רוב עם ע"ש וק"ל.

סימן ג

את חג המצות נחוג בדיעות, כל בית ישראל, ובתוכם ידי"נ הרה"ג ר' גמליאל ב"ר אלחנן י.ד. רבינוביץ שליט"א מח"ס "גם אני אודך" ועוד. אחדשה"ט בידידות.

את מכתבו האחרון קבלתי עם ד' שאלותיו בעניני חג הפסח ואלו הם: (א) שלשה שאכלו כאחד בפסח ואחד אכל מצות מכונה אם מצטרפים לזימון, (ב) בר"ה דף כח. מבואר דאם כפאו לאכול מצה יצא. וקשה הא חסר דרך חירות, והרי אם אכל בלא הסיבה צריך לחזור ולאכול, כ"ש כשאכל בכפייה, (ג) מי שאכל מרור בהסיבה האם יש ענין לחזור ולאכול מרור בלי הסיבה, (ד) למה לא שואלים במה נשתנה על שתיית ד' כוסות, עכ"ד הנעימים.

(א) באו"ח סי' קצ"ו סעי' א' כתב המחבר וז"ל, אכל דבר איסור אע"פ שאינו אלא מדרבנן אין מזמנין עליו, ועיין בשו"ת חת"ס יו"ד סי' ק"ז שנשאל מתלמידו בענין מנהג מוזר שהיה בעירו, שכולם נזהרו מחלב עכו"ם, אבל בכל זאת קנו פת עכו"ם שנתערב בו חלב עכו"ם, ושאל אם אפשר לצרפם לזימון, ואחרי שהאריך החת"ס בחומר האיסור, ושי"ל שהוא דאורייתא משום נהר שקבלו עליהו, סיים בזה"ל, ואתה בני שמור נפשך, ולא תטוש תורת אמת, ומ"מ לצרף בזימון כיון דהפר"ח העיד דספרדים אוכלים להדיא, אינהו מיכל אכלי לדידן מיסתם נמי לא סתים, ועוד איכא משום איבה, וגדול השלום עכ"ל, וא"כ כ"ש בנד"ד, אפילו מאן דס"ל שאסור לאכול מצות מכונה, מ"מ הרי הרבה גדולי הפוסקים התירו הדבר מאז הכתב סופר ועד ימינו כנודע, ואין להחמיר לענין זימון.

(ב) ועל אף שבדברי יציב או"ח ח"ב סי' ר"א בדף תטז. הפריז מאד בזה, וכתב שכל המתירים שוגגים באיסור דאורייתא, וס"ל דהחת"ס לא התיר אלא זימון ג' דלית ביה שם ה', ונראה שדעתו נוטה שלא יזמנו גם בג' עיי"ש מה שהאריך בזה, כמדומני שרוב כלל ישראל אוכלים מצות מכונה, ויש מחמירים לאכול דוקא מצות מכונה כידוע, וס"ל דאדרבה, מצות מכונה מהודרים יותר בכשרותן, וכן שמעתי הרבה פעמים ממרן הראב"ד דפעה"ק ירושלים תובב"א הגרי"י פישר זצוקללה"ה, וגם יש הרבה

גם אני אודך = רבי אהרן יהודה הלוי גרוסמן שליט"א

שמחמירים לאכול רק מצות יד אבל רק מחומרה ולא מעיקר הדין, והם בודאי יכולים להצטרף לזימון עם אוכלי מצות מכונה, וחסידי צאנו שהולכים בדרכי אבותיהם ורבותיהם יחמירו לעצמם כנלענ"ד.

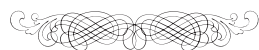
ג) בענין כפאוהו פרסיים, הארכתי בעז"ה בחידושי לסוגיות הש"ס, שמוכח מכמה מקומות שאין חיוב "להרגיש" החירות, אלא "להראות" החירות כלשון הרמב"ם בפ"ז חמץ ומצה הל' שבכל דור ודור חייב אדם "להראות" את עצמו כאילו יצא ממצרים, ולכן איטר מוסב על שמאלו על אף שקשה עליו האכילה, וכן אנחנו מסיבים על אף שהראבי"ה כתב שאין זה דרך חירות בזמן הזה, וא"כ י"ל דמיירי התם שכפאוהו לאכול "בהסיבה", ושפיר יצא יד"ח, ועוד י"ל דכוונת "יצא" הוא יד"ח אכילת מצה דאורייתא, ואה"נ מצות הסיבה דרבנן (עיין פרמ"ג סי' תע"ב סק"ד שכתב שהסיבה אינו אלא דרבנן) לא יצא, ובפרט לפי דברי מרן רי"ז הלוי שכתב שהסיבה אינו מדיני אכילת מצה אלא מצוה בפני עצמה היא עיי"ש.

ד) אם כי ענין לאכול מרור פעם אחרת בישיבה תלוי במחלוקת אחרונים, לפי הב"י והמ"ב בסי' תע"ב סעי' ז', וכן דעת החק יעקב שם, שרשאי להסב, אין שום ענין לחזור ולאכול, כי כבר קיים מצות מרור בשלימות, ולא יועיל כלום כשיחזור ויאכל, וכ"כ הגרי"ז הנ"ל לענין מצה בדעת הרמב"ם עיי"ש, אולם המג"א שם כתב שאם היסב "יצא" משמע דיצא רק בדיעבד, וכן פירש המחצית השקל שם שכוונתו שיצא רק כדיעבד, וכ"כ הכה"ח בכוונתו, ובאמת קשה על המג"א שכתב דלא כהב"י, אבל מצאתי בס"ד תניא דמסייע להמג"א, והוא רבינו בעל הלקט יושר בעמוד 94, שכתב שלאכול מצה בישיבה בלא הסיבה הוא "חיוב" עיי"ש, ורק בדיעבד יצא כשאכל מרור בהסיבה, ועיין ברא"ש בפסחים פ"י סי' ב', שכתב בענין שתה כוס שלישי או רביעי בלא הסיבה וז"ל, איכא למימר כיון ששתה שלא כתיקונו הוברר הדבר שלא ממנין הכוסות היה, ומה ששותה עתה הוא כוס של חובה עכ"ל, וא"כ י"ל דה"ה בנד"ד, איכא למימר דמה שאכל מרור בהסיבה שלא כתיקונו, הוברר הדבר שלא משום מצות מרור אכל, ומה שיאכל עתה בישיבה הוא מרור של מצוה, ועוד ראייה לזה ממה שמקדשים על הכוס בליל ש"ק לקיים מצוה דרבנן דזכרהו על היין, על אף שכבר יצא יד"ח זכור את יום השבת לקדשו בשלימות בערבית, וא"כ עכ"פ בודאי יש "ענין" לחזור ולאכול בישיבה, אבל אינו חיוב דזה כלל גדול בדין דספק דרבנן לקולא.

ה) רבותינו הראשונים ורבותינו האחרונים כבר האריכו לבאר למה לא שואלים על ד' כוסות במה נשתנה, הרשב"ץ במאמר אפיקומן פירש כי גם בכל הלילות שותים יין ואין כאן שינוי, וכ"כ המהר"ל בגבורות ה' פרק נ"ב, והזבח פסח בדף יב:, עוד תירצו כי עדיין לא שתו אלא כוס אחד, ולא ראה הבן ד' כוסות, ועל אף שעדיין לא הטבילו שני פעמים, מ"מ החרוסת הוא על השולחן ומונח לפניו, עוד תירצו שד' כוסות אינם

רבי אהרן יהודה הלוי גרוסמן שליט"א גם אני אודך

אלא דרבנן משא"כ מצה מרור וחירות עיקרן דאורייתא, ועו דתירצו שד' כוסות הם בכלל שאלת מסובין, כי שניהם הם להראות שיצאנו ממצרים עיי"ש, ולא אאריך עוד.

גם אני אודך = רבי אליהו שלזינגר שליט"א

תשובות מאת הגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א במח"ם שואלין ודורשינן

א. שלושה שאכלו כאחד, ואחד מהם אוכל מצות מכונה מה שאצל האחרים הוא אסור, אם מצטרפין לזימון. ב. כפאו ואכל מצה, יצא. אף שלא אכל בהסבה ואין זו דרך חירות. ג. מי שאכל מרור בהסבה. ד. למה לא שואלין על כך שבליל פסח שותין ד' כוסות

כבוד ידידינו ומכובדינו הרה"ג ר' גמליאל ב"ר אלחנן י.ד. הכהן רבינוביץ שליט"א

אחדשה"ט ושכת"ר קבלתי מכתבו עם שאלותיו — שאלת חכם חצי תשובה, ומה שנלענ"ד בס"ד אשיבנו.

א) שלושה שאכלו כאחד בפסח, ואחד מהם אכל מצות מכונה, והשאר אכלו מצות של יד, האם מצטרפין לזימון, כיון דכתב השו"ע או"ח (סימן קצו, סעיף ג) שאם היו כהנים וזר אוכלים כאחד, והכהנים אוכלים חלה ונוהרים מפת של עכו"ם, והזר אוכל פת של עכו"ם, אינם מצטרפין.

תשובה: הנה בטעם הדבר שאינם מצטרפין כתב שם המשנ"ב סק"ח: שכל צירוף לזימון אינו אלא כשהם יכולים להתחבר יחד באכילתן לאכול לחם אחד, וכאן כל אחד נזהר מלחם חבירו — עכ"ד. וא"כ בנידון דידן הגם שזה שמקפיד לאכול דוקא מצות יד ואינו אוכל כלל ועיקר מצות מכונה, מ"מ זה שאוכל מצות מכונה הלא שפיר הוא יכול לאכול מצות יד, וא"כ יכולים הם להתחבר יחד לאכילה לאכול לחם אחד.

וכעין זה מצינו במשנה ברכות (מה, א) במי שאכל דמאי מזמנין עליו. ומבואר בגמרא שם (מז, א) דטעמא דמילתא דאמרינן כיון דאי בעי מפקר ליה לנכסיה והוי עני וחזי ליה עיי"ש. הרי דאפילו במקום שחסר עשיית "הפקר", אלא שהוא רק "יכול" להפקיר, זה לבד כבר משוי ליה חיבור ויכול לזמן עם השאר. וק"ו כאשר לא חסר מידי, כי בנקל יכול להצטרף עמהם. וכן במשנ"ב שם סק"ט הביא בשם הפוסקים דה"ה כשאחד אוכל גבינה או חלב, והשניים בשרי מצטרפין. כי האוכל גבינה הרי יכול לאכול מלחמם אע"פ שהוא מלוכלך בבשר, אם יקנח פיו וידיחנו. ואף שהאוכל בשר לא יכול לאכול מלחמו של האוכל גבינה, ובזה לא מועיל גם הדחת הפה, אבל כיון שהאוכל גבינה יכול לעשות כן, שפיר מצטרף ומזמנין עליו. ועל כן הדבר פשוט אצלי דשפיר יכולין להצטרף ולזמן.

רבי אליהו שלזינגר שליט"א ≡ גם אני אודך

ב) בגמרא ראש השנה (כח, א) איתא: "כפאו ואכל מצה, יצא". ולכאורה למה יצא, והרי אין זה דרך חירות. והלא מי שלא כפאו אותו, אלא שרק אכל בלא הסיבה לא יצא וצריך לחזור ולאכול עם הסיבה כמבואר בשו"ע (סי' תעב, סעיף ז).
תשובה: הנה ענין זה הוא נכבד מאד, והארכנו בו בספרינו "אלה הם מועדי" חלק פסח סימן קכא. ושם הבאנו דיתכן דאף בכפאוהו לאכול מצה הוא אכל בהסיבה (כי "כפאוהו" אין זה הכרח לחשוב שהיה זה דוקא בצורה שתפסוהו בכוח והחזיקו בו ופתחו לו את פיו והכניסו פנימה וכיוצ"ב. כי "כפאוהו" יכול להיות גם שאמרו לו שהוא חייב לאכול עכשיו אף שברגע זה אינו מסוגל לאכול אולי בגלל פחד וכיוצ"ב), וכך נראה קצת מדברי הירושלמי (פ' ערבי פסחים, הלכה ג) "מתניא פליגא על ר' יוחנן, דתני יוצאים במצה בין שכיוון בין שלא כיוון, והכא כיון שהיסב חזקה שכיוון" עיי"ש. וקצת נראה גם מלשון המחבר בשו"ע (סי' תעה, סעיף ד) שכתב: "אכל מצה בלא כוונה כגון שאנסוהו נכרים וכו'" משמע דעיקר השאלה היתה כאן בזה שאכל בלא כוונה, ולא בזה שאכל בלא הסיבה. ועל כרחך דבאמת אכל בהסיבה, והטעם דמ"מ יצא, הוא משום דמ"מ היתה לו הנאה מהאכילה ויש כאן "הנאת גרונו", וגם אפשר לומר דבזה שהיסב בעת אכילתו, שפיר חשיב כמו שכיוון אף שבאמת אוכל משום שאנסוהו נכרים. כנלענ"ד.

לאחר זמן מצאתי ששאלה זו שאל מו"ר הגרא"מ שך זצ"ל ונשאר בצע"ג (השאלה הובאה במבקשי תורה לפסחים עמ' שצב) אלא שהוא הוסיף בשאלתו: "ואף אם היסב עכ"פ אין כאן דרך חירות, ולדעת השו"ע לא יצא (אם לא היסב) וצריך לאכול כזית מצה שנית" וצע"ג. ומאידך ראיתי מובא בשם מרן הגר"ש אלישיב שליט"א דע"כ צריך לומר דהכא איירי בכה"ג שאין צריך להסב כגון תלמיד אצל רבו. ובאמת שזה דוחק גדול, שהרי איירי שכפאוהו פרסיים, והאיך מגיע כאן תלמיד ורבו.

ג) בשו"ע או"ח (סימן תעה, סעיף ו) איתא: "ואח"כ יקח כזית מרור וכו' ויאכלנו בלא הסיבה". וכתב שם במשנ"ב (ס"ק יד) דלא יסב כי האכילה היא זכר לעבדות, ומ"מ אם רוצה לאכול בהסיבה רשאי — עכ"ד. וכב' שאל אם שכח ואכלו בהסיבה, האם יש ענין להחמיר ולאכול עוד הפעם כזית מרור בלא הסיבה.

תשובה: הנה גם "מצות" שאנו אוכלים בליל הפסח הוא זכר לשעבוד וכמו שאנו אומרים: "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים וכו'" הרי שהוא נקרא "לחמא עניא". וכן זכר למה שלא הספיק בצקם להחמיץ שגם זה הוא סמל לשעבוד שהיו צריכים לברוח. ומ"מ אנו מצווים לאכול את המצות בהסיבה זכר לחירות. ואמנם המרור הרי גם שמו מעיד עליו שהוא כולו זכר לעבדות, ועל כן אין לאוכלו בהסיבה, שלא יהא בזה תרתי דסתרי. אבל מ"מ אם רוצה רשאי לאוכלו בהסיבה וכמו שאוכל את המצה בהסיבה. אבל ברור הדבר שאם אכלו בהסיבה דאין לו לשוב ולאוכלו בלא

גם אני אודך = רבי אליהו שלזינגר שליט"א

הסיבה. ועל ענין הסתירה בדבר שהאכילה שהוא זכר לעבדות ולשעבוד אוכלים בהסיבה, כבר האריך בזה בפירוש האברבנאל על הגדה של פסח בקטע על "מה נשתנה" יעו"ש.

(ד) כב' שאל למה לא שואלין בליל הסדר על השינוי שבילילה הזו שותין ארבע כוסות, ובכל הלילות אין שותין ארבע כוסות.

תשובה: שאלה זו כבר שאלו הקדמונים, וכבר הקשה כן המהר"ל בגבורות ה' (פרק נג), ותיירץ: דאין שואלין על ד' כוסות משום שהוא רק תקנת חכמים. ואע"ג דמזכיר הסיבה שהוא ג"כ מדרבנן, אך כיון שההסיבה היא למצה שהיא דאורייתא שפיר שואלין על זה עיי"ש. אך נראה לומר עוד, דהנה מובא באבודרהם בטעמא דמילתא דאין מברכין על מצות ד' כוסות, כיון שאינו יכול לברך "לשתות ארבע כוסות", שהרי כוס ראשון מארבע כוסות הוא כוס של קידוש שבזה הוא עומד ומצווה בו גם בלי מצות ד' כוסות. ואם תאמר שיברך "לשתות שלוש כוסות" גם זה לא יתכן, שהרי חייב הוא בארבע כוסות, ומכיון שאי אפשר — אין מברכין כלל על מצוה זו.

וזו תשובת האבודרהם על השאלה, למה לא מברכין על מצות שתיית ד' כוסות.

ונלענ"ד דמהאי טעמא גם אין שואלין על ד' כוסות "מה נשתנה". כי האיך ישאל? אם ישאל למה אנו שותין ד' כוסות, הלא זה לא לגמרי מדויק, כי בכל ליל שבת ובכל ליל יו"ט אנו שותין כוס אחד לקידוש, וא"כ על הכוס הראשונה אין כאן קושיא. ואם ישאל למה אנו שותין שלוש כוסות, הלא גם זה לא נכון, כי בסופו של דבר הרי אנו שותין ארבע כוסות.

ונראה עוד לומר, דכבר הקשו על השאלה האחרונה שאנו שואלים בענין "ההסיבה" שזה לא נזכר במשנה בפסחים (קטז,א), ומאידך מה שכן נזכר אין אנו שואלין כמו ענין בשר צלי. וכתב ע"ז המלבי"ם במדרש הגדה, וז"ל: דחובת הזכרת השינויים לפני הסיפור הוא להלהיב הלב להכיר חובת הסיפור וההודיה ברוח ונפש, על כן סידר בעל ההגדה רק השינויים אשר יעוררו את ההרגשה הזאת, היינו השינויים המרמזים על העבדות וגודל המרירות: (א) אכילת מצה שהיא לחם עוני, מאכל עבדים משועבדים שאינם ברשות עצמם לזכרון העבדות והשעבוד. (ב) אכילת מרור לזכר רוב העינוי והמרירות הגדולה, ולעומתם השינויים המורים על התשועה. (ג) טבול המרור בחרוסת כדי להמתיק המרירות שהוא היפך המרור. (ד) ההסיבה אות החירות והחופשיות היפך העבדות והשעבוד המרומז באכילת המצה. ומקבילים השינויים האחרונים מול השינויים הראשונים זה לעומת זה, וזכרון השינויים האלה יעוללו פעולתם לעורר על ענינים ולעשות רושם בקרב ולב. ועפי"ז יובן היטב, דהשינוי מחובת קרבן פסח קושטא דשנוי במתניתין בערבי פסחים רק מפני שהפסח אינו נוהג בזמן הזה לא סידרו בעל ההגדה בנוסח מה נשתנה שלפנינו. ולעומת זה קבע חובת אמירת שינוי דמסובין דלא

רבי אליהו שלזינגר שליט"א ≡ גם אני אודך

קחשיב במשנתינו שם דלדידהו לא הוי שינוי שהיה דרכן בכך להסב, ולדידן הוי שינוי שאין דרכינו להסב — עכ"ד.

ולפי"ז אפשר לומר בתרתי. כל השאלות נוגעות לדברים שהיו במצרים, כמו עבדות, טיט, מרור ושעבוד. אבל ענין ד' כוסות הלא אנו שותין כנגד ד' לשונות של גאולה, וכאן זו מהות שונה ואחרת משאר הדברים. ועוד, אין כאן את הניגוד שרצו חז"ל להשמיענו ולרגש אותנו כדברי המלבי"ם, ואין כאן את הזה לעומת זה, אין כאן את הניגודים הברורים שיש בכל האחרים, ולכן נלענ"ד דמהאי טעמא לא שואלים על ד' כוסות. כנלענ"ד.

ואחתום בברכה מרובה, פסח כשר ושמח
ומועדים לשמחה חגים וזמנים לששון וכט"ס.
אליהו שלזינגר

גם אני אודך = רבי אברהם יפה שלזינגר שליט"א

תשובות מאת הנאון רבי אברהם יפה שלזינגר שליט"א במח"ם שו"ת באר שרים

ט"ז סיון תשס"ג לפ"ק

שוכטו"ס אמע"כ הרב ר' גמליאל ב"ר אלחנן הכהן רבינוביץ שליט"א
בעיה"ק בני-ברק יצ"ו.

אחדשה"ט כיאות.

זה זמן זמנים טובא שמכתביו הרבים הגיעוני, ואמרתי הפעם לענות
על סדר שאלותיו בקצירת האומר ממש, ורק אציין לו מראה מקום,
ואתו עמו הסליחה כי עמוס הטירדה אני-עני השי"ת יעזורני למען
שמו.

א.

מכתבו מיום כ"ב אדר ב' דהאי שתא. שואל בו, שלשה שאכלו בפסח כאחד, ואחד
אכל מצות מכונה והשאר אכלו מצות של יד, האם מצטרפין לזימון.

לענ"ד באם אלו שאוכלים מצות יד הוא רק משום הידור כמו שרבים נהגו, בודאי
מצטרפין, ואין זה שייך למבואר בשו"ע (סי' קצ"ו סעי' ג') דשם יש נזהרים הכהנים
מפת נכרי, אך באם מיסב עם חסידים אנשי מעשה שהם אוכלים מצות יד משום עיקרא
דדינא, וס"ל דמצות מכונה בגדר חמץ הם וכידוע מדעת הגה"ק בעל דברי חיים זתע"א,
בודאי שאין מצטרפין זל"ז. ועיין בשו"ת בצל החכמה לאדמו"ח הגאון זצ"ל (ח"ד סי'
קס"ט).

ב.

מה ששואל, בהא דכפאו לאכול מצה יצא כדאיתא בר"ה (כ"ח ע"א), והרי אין זה
דרך חירות והוי כאוכל בלא הסיבה דלא יצא.

עיין בדעת תורה למהרש"ם (סי' תע"ה סעי' ד') שכתב, דהביאור הוא על פי
הירושלמי פסחים (פ"י ה"ג) דכתב, הכא מכיון דמיסב חזקה כיוון וכו'. וכתב
המהרש"ם, ולפי"ז אם אכל בלא הסיבה גם להסוברים דבלא הסיבה יצא (עיין בספרי
שו"ת באר שרים ח"ה סי' ס"ח), אבל אם אכל בלא כונה ובלא הסיבה לכו"ע לא יצא,
עי"ש.

רבי אברהם יפה שלזינגר שליט"א ≡ גם אני אודך

ג.

מה ששואל (בסי' תע"ה סעי' א') ובמשנ"ב (שם סקי"ד), גבי מרור שאין בו חיוב הסיבה שהוא לזכר עבדות, מה הוי דינא באם אכל בהסיבה מרור, האם יש ענין להחמיר לאכול שוב בלא הסיבה.

לענ"ד פשוט דאין לאכול עוד מרור שהרי זיל קרי ביה רב (במשנ"ב שם), דאם רוצה לאכול מרור בהסיבה "רשאי" (עיין שער הציון שם אות י"ד), ומהיכא תיתי להחמיר לאכול עוד פעם אתמהה.

ד.

מה ששואל, מדוע לא שואלים על שתיית ד' כוסות בליל הסדר, דבר שאינו כל השנה.

כבר הלכו בזה נמושות "בעלי אגדה" לך וראה בספרתם, בהגדות של פסח השונות (לדוגמא עיין בהגדת הגר"א מוילנא, ביאור לכך מתלמידי הגר"א, דכל הד' שאלות הם על דברים שיש בהם זכר לחירות ושיעבוד), עי"ש. ועיין בהגדת ברי"ת מטה משה (מהגה"ק רבי משה כץ מווענגראוו), שהביא מהלחם משנה דקושיא זו על ד' כוסות גם נרמזת בנוסחתינו, עי"ש מילתא בטעמא והדברים עתיקים).

